

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”

ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО”

Харків
2012

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”**

**ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО”**

**галузь знань 0304 “Право”,
освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”,
напрямок підготовки 6.030401 “Правознавство”**

*Затверджено вченою радою університету
(протокол № 9 від 23.05.2012 р.)*

**Харків
2012**

Програма навчальної дисципліни “Земельне право” (галузь знань 0304 “Право”, освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”, напрям підготовки 6.030401 “Правознавство”) / уклад.: М. В. Шульга, Т. В. Лісова, В. І. Гордєєв та ін. – Х.: Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”, 2012. – 12 с.

У к л а д а ч і : М. В. Шульга,
Т. В. Лісова,
В. І. Гордєєв,
С. В. Шарапова,
Л. В. Лейба

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
університету (протокол № 3 від 29.05.2012 р.)*

1. ВСТУП

Земельне право України – фундаментальна навчальна дисципліна – є однією з найактуальніших галузей права та професійно-орієнтованих навчальних дисциплін, вивчення якої є важливою складовою правової освіти студентів вищих навчальних закладів. Особливого значення вона набуває у період реформування земельних правовідносин в Україні та суттєвого оновлення правового підґрунтя їх регламентації. Вивчення земельного права сприяє становленню сучасного правника як фахівця, який може забезпечити режим законності щодо сталого розвитку, земельних прав та інтересів відповідних суб'єктів.

Завданням даної дисципліни є: опанування студентами необхідних теоретичних положень, засвоєння сутності земельно-правових категорій; змісту земельно-правових інститутів; навчитися розуміти зміст норм земельного права, роз'яснень вищих судових інстанцій України та рішень Конституційного Суду України, тлумачити їх та правильно застосовувати при вирішенні конкретних справ; набути досвіду науково-дослідницької роботи у галузі земельного права.

Студенти також мають оволодіти навичками самостійної роботи з нормативно-правовими актами, земельно-правовою літературою, матеріалами судової практики.

Навчальна дисципліна “Земельне право України” розглядає коло основних питань про предмет, метод і систему земельного права, його принципи, джерела, об'єкти та суб'єкти, правові основи управління використанням, відтворенням та охороною земель, земельні права та обов'язки громадян, загальні засади щодо права власності та користування землею, набуття та реалізацію прав на землю, правове забезпечення вимог екологічної безпеки, земельні спори, відповідальність за порушення земельного законодавства, особливості правового регулювання економічного механізму раціонального використання та охорони різних категорій земель.

При цьому застосовуються такі форми навчальної роботи, як лекції, практичні заняття, колоквіуми, консультації; інди-

відуальні навчально-дослідницькі завдання; самостійна робота студентів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни “Земельне право України” студенти **п о в и н н і** :

– з н а т и стан основних проблем науки земельного права; сутність земельно-правових категорій; поняття, зміст та значення земельних правовідносин; особливості набуття й реалізації права власності та користування земельними ділянками; регулювання плати за землю; гарантій реалізації та захисту земельних прав суб’єктів; специфіку правового регулювання використання окремих категорій земель; правовий режим особливо охоронюваних територій;

– в і л ь н о о р і є н т у в а т и с я у системі земельного права України та судовій практиці застосування земельного законодавства при розгляді цивільних та кримінальних справ;

– о з н а й о м и т и с я з практикою застосування земельних нормативно-правових актів судами України, перспективними та основними напрямками розвитку та кодифікації земельного законодавства;

– у м і т и правильно тлумачити та застосовувати положення нормативно-правових актів, визначаючи при цьому види правовідносин; використовувати дані науки земельного права для вирішення професійних завдань; здійснювати юридичний аналіз обставин для кваліфікації земельних відносин; при виконанні професійних завдань визначати правовий статус органів у сфері управління використанням, відтворенням та охороною земель та правові наслідки рішень, які вони приймають; у межах економіко-правового механізму землекористування та охорони земель застосовувати економічні заходи раціонального землекористування та передбачені законодавством механізми правового регулювання використання, охорони та відтворення земельних ресурсів; аргументувати власну точку зору та прийняття рішення за конкретним завданням.

2. З М І С Т

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

I. Земельне право в правовій системі України

Поняття і предмет земельного права. Зміст і види земельних правовідносин. Суб'єкти та об'єкти земельних правовідносин. Виникнення, зміст та припинення земельних правовідносин. Правовий механізм реалізації земельно-правових норм. Методи земельного права. Принципи земельного права. Система та структура земельного права. Функції земельного права. Співвідношення та взаємодія земельного права з суміжними галузями правової системи України. Розвиток науки земельного права. Правове забезпечення земельної реформи.

II. Джерела земельного права України

Поняття та особливості джерел земельного права. Класифікація джерел земельного права. Конституція України, закони, підзаконні нормативно-правові акти як джерела земельного права. Юридична природа локальних нормативних актів місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування Судові рішення в системі джерел земельного права. Міжнародно-правові акти як джерела земельного права. Судові прецеденти та правові звичаї в земельному праві України.

III. Публічно-правові засади регулювання управління у галузі земельних відносин

Загальна характеристика управління у галузі земельних відносин. Система і повноваження органів управління у галузі земельних відносин. Поняття функцій управління у галузі земельних відносин та їх система. Планування використання земель. Встановлення меж адміністративно-територіальних утворень. Розподіл та перерозподіл земель. Моніторинг земель. Контроль за використанням, відтворенням та охороною земель. Землеуст-

рій. Ведення державного земельного кадастру. Ведення державної реєстрації земельних прав. Вирішення земельних спорів.

IV. Право власності на землю

Конституційні основи та особливості права власності на землю. Об'єктний склад права власності на землю. Суб'єкти права власності на землю. Форми права власності на землю. Підстави та порядок набуття права власності на землю. Зміст права власності на землю. Підстави та порядок припинення прав на землю. Правове регулювання обігу земельних ділянок. Охорона права власності на землю.

V. Право на користування землею

Право на загальне користування землею. Право на постійне користування землею. Право на оренду землі та особливості концесійного землекористування. Право на земельні сервітути. Право на користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис) та для забудови (суперфіцій). Право на іпотеку землі. Право на земельну частку (пай). Підстави та порядок набуття та припинення права на користування землею. Обмеження прав на землю. Право добросусідства.

VI. Юридичні гарантії прав на землю та захист земельних прав

Поняття та особливості юридичних гарантій прав на землю. Види юридичних гарантій прав на землю.

Поняття захисту земельних прав. Форми захисту прав на землю. Способи захисту земельних прав, їх реалізація. Відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам: підстави та порядок. Вирішення земельних спорів: поняття, класифікація та особливості. Система органів, що вирішують земельні спори.

VII. Обов'язки носіїв земельних прав

Поняття та класифікація обов'язків. Співвідношення суб'єктивних прав та обов'язків землевласників і землекористувачів. Обов'язки власників земельних ділянок та землекористувачів за законом. Обов'язки власників земельних ділянок та землекористувачів за договором та іншими правочинами. Обов'язки власників земельних ділянок та землекористувачів за рішенням суду.

VIII. Економіко-правовий механізм у галузі використання, охорони та відтворення земель

Загальна характеристика економіко-правового механізму у галузі використання, охорони та відтворення земель. Правове регулювання плати за землю, її поняття, форми та види. Економічне стимулювання раціонального використання та охорони земель.

IX. Правова охорона земель

Поняття, зміст, мета та першочергові завдання правової охорони земель. Особливості правової охорони земель. Правові форми охорони земель. Об'єкти та суб'єкти правової охорони земель. Правова охорона ґрунтів. Правові форми охорони земель від забруднення і засмічення.

X. Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства

Поняття та види юридичної відповідальності за порушення земельного законодавства. Підстави юридичної відповідальності в земельному праві України. Особливості юридичної відповідальності за самовільне заняття земельної ділянки. Особливості цивільно-правової, кримінально-правової, адміністративно-правової відповідальності за порушення земельного законодавства.

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

XI. Правовий режим земель сільськогосподарського призначення

Поняття та склад земель сільськогосподарського призначення. Особливості правового режиму земель сільськогосподарського призначення. Правове забезпечення пріоритетності земель сільськогосподарського призначення. Суб'єкти права сільськогосподарського землекористування та загальна характеристика їх правового статусу. Фермерське землекористування. Землекористування сільськогосподарських кооперативів. Інші суб'єкти сільськогосподарського землекористування. Відшкодування шкоди та втрат сільськогосподарського виробництва.

XII. Правовий режим земель у межах населених пунктів

Особливості правового режиму земель у межах населених пунктів. Поняття і склад земель житлової та громадської забудови. Особливості використання земель загального користування в населених пунктах. Порядок використання земель у межах населених пунктів для різних видів забудови та інших потреб. Використання земель громадянами у межах населених пунктів. Особливості права власності на землю та права землекористування у межах населених пунктів.

XIII. Правовий режим земель, що особливо охороняються

Землі, що особливо охороняються: природно-заповідного та іншого природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення. Поняття, склад та види використання земель природно-заповідного призначення. Землі іншого природоохоронного призначення та їх використання. Землі оздоровчого призначення та їх використання. Визначення,

склад та використання земель рекреаційного призначення. Склад та використання земель історико-культурного призначення.

XIV. Правовий режим земель лісогосподарського призначення

Визначення, склад та загальна характеристика земель лісогосподарського призначення. Правові форми охорони земель лісогосподарського призначення.

XV. Правовий режим земель водного фонду

Загальна характеристика земель водного фонду. Правові форми використання земель водного фонду. Обмеження права користування землями водного фонду.

XVI. Правовий режим земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення

Загальна характеристика земель промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення: їх склад і форми використання. Особливості управління землями промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення.

СПЕЦІАЛЬНА ЧАСТИНА

XVII. Особливості земельного права зарубіжних країн

Загальна характеристика законодавства зарубіжних країн про земельну реформу. Перетворення відносин земельної власності і землекористування в країнах Центральної та Східної Європи. Перетворення відносин земельної власності та землекористування в Китаї й інших країнах Південно-Східної Азії. Перетворення земельної власності та землекористування в країнах Латинської Америки.

3. СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Андрейцев В. І. Правові засади земельної реформи і приватизації земель в Україні: навч.-практ. посіб. / В. І. Андрейцев. – К.: Істина, 1999. – 320 с.

Бусуйок Д. В. Обмеження прав на землю за законодавством України: моногр. / Д. В. Бусуйок. – К.: Юрид. думка, 2006. – 144 с.

Вівчаренко О. А. Правова охорона земель в Україні: моногр. / О. А. Вівчаренко. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 336 с.

Глотова О. В. Правове регулювання угод із земельними ділянками в Україні: моногр. / О. В. Глотова. – О.: Фенікс, 2008. – 256 с.

Гринько С. В. Правові аспекти реєстрації прав на землю: моногр. / С. В. Гринько. – К.: Вид.-поліграф. центр “Київ. ун-т”, 2004. – 172 с.

Гуревський В. К. Право приватної власності громадян України на землі сільськогосподарського призначення: моногр. / В. К. Гуревський. – О.: Астропринт, 2000. – 136 с.

Заєць О. І. Правові аспекти земельної реформи в Україні: моногр. / О. І. Заєць. – К.: Вид.-поліграф. центр “Київ. ун-т”. – 2006. – 185 с.

Земельне право України: підруч. / В. І. Семчик, П. Ф. Кулинич, М. В. Шульга. – К.: Вид. дім “Ін Юре”, 2008. – 600 с.

Земельне право України: підруч. / за ред. О. О. Погрібного, І. І. Каракаша, Одес. нац. юрид. акад. – 2-ге вид, переробл. і доповн. – К.: Істина, 2009. – 600 с.

Земельне право України: підруч. / М. В. Шульга, Г. В. Анісімова, Н. О. Багай та ін.; за ред. М. В. Шульги. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 368 с.

Кулинич П. Ф. Правові проблеми охорони і використання земель сільськогосподарського призначення в Україні: моногр. / П. Ф. Кулинич. – К.: Логос, 2011. – 688 с.

Лебедева Т. М. Правовий режим земель автомобільного транспорту та дорожнього господарства: проблеми та шляхи вирішення: моногр. / Т. М. Лебедева; за ред. М. В. Шульги. – Х.: ФІНН, 2009. – 192 с.

Лейба Л. В. Земельні спори та порядок їх вирішення: моногр. / Л. В. Лейба; за ред. М. В. Шульги. – Х.: Право, 2007. – 160 с.

Лисанец О. С. Земельно-правовые основы огородничества граждан: моногр. / О. С. Лисанец. – Х.: ФІНН, 2011. – 176 с.

Лісова Т. В. Правове забезпечення землеустрою в Україні: моногр. / Т. В. Лісова. – Х.: ЗАТ “Харк. друкарня № 16”, 2005. – 168 с.

Мірошниченко А. М. Земельне право України: підруч. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 678 с.

Мірошниченко А. М. Колізії в правовому регулюванні земельних відносин в Україні: моногр. / А. М. Мірошниченко. – К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. – 268 с.

Носік В. В. Право власності на землю Українського народу: моногр. / В. В. Носік. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.

Общая теория советского земельного права / отв. ред.: Г. А. Аксененок, И. А. Иконицкая, Н. И. Краснов. – М.: Наука, 1983. – 357 с.

Пейчев К. П. Правове регулювання відчуження земельних ділянок: моногр. / К. П. Пейчев. – Х.: Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна, 2007. – 124 с.

Санніков Д. В. Особливості використання і охорони земельних ділянок для садівництва громадян: моногр. / Д. В. Санніков. – Х.: ФІНН, 2010. – 160 с.

Сидор В. Д. Земельне законодавство України: сучасний стан та перспективи розвитку: моногр. / В. Д. Сидор. – К.: Юрид. думка, 2011. – 312 с.

Шульга М. В. Актуальные правовые проблемы земельных отношений в современных условиях: моногр. / М. В. Шульга. – Х.: Консум, 1998. – 224 с.

Навчальне видання

ПРОГРАМА
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО”

галузь знань 0304 “Право”,
освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”,
напрямок підготовки 6.030401 “Правознавство”

У к л а д а ч і: ШУЛЬГА Михайло Васильович,
ЛІСОВА Тетяна Вікторівна,
ГОРДЄЄВ Володимир Іванович,
ШАРАПОВА Світлана Володимирівна,
ЛЕЙБА Людмила Василівна

Відповідальний за випуск *М. В. Шульга*

Редактор *В. В. Арнаутова*
Комп’ютерна верстка *А. В. Старжинської*

План 2012 р.

Підп. до друку 26.06.2012. Формат 60x84^{1/16}. Папір офсетний.
Друк: ризограф. Ум. друк. арк. 0,75. Облік.-вид. арк. 0,35. Вид. № 118.
Тираж прим. Зам. № 4425. Ціна договірна.

Редакційно-видавничий відділ
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.

Друкарня
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.